

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Факультет політичних наук
Кафедра історії

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Перший проректор
ЧНУ ім. П. Могили
Котляр Ю. В.

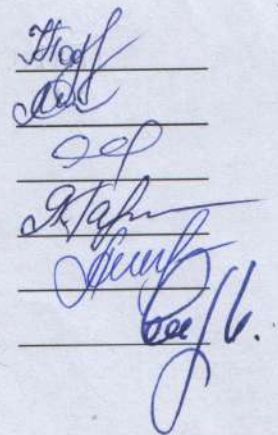
«   »   2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ІСТОРІЯ РІДНОГО КРАЮ»

Галузь знань   03 «Гуманітарні науки»
Спеціальність   032 «Історія та археологія»

Розробник	Підберезних І. Є.
Завідувач кафедри історії	Міронова І. С.
Гарант освітньої програми	Шевченко Н.В.
Т.в.о. директора НН ІПО	Зуб К. М.
Декан факультету політичних наук	Хмель А. О.
Начальник НМВ	Шкірчак С. В.

Миколаїв – 2023 рік

ВСТУП

Вивчення навчальної дисципліни «Історія рідного краю» впроваджено відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів в галузі знань 03 «Гуманітарні науки» за напрямом підготовки 032 «Історія та археологія». У курсі історія рідного краю розглядається комплекс природничих, історичних, археологічних та етнокультурних знань про Миколаївську область.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Історія рідного краю» є вивчення території області з її природними особливостями, історичними подіями, явищами духовної та матеріальної культури; життя та діяльності відомих земляків.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показника	Характеристика дисципліни		
Найменування дисципліни	Історія рідного краю		
Галузь знань	03 «Гуманітарні науки»		
Спеціальність	032 «Історія та археологія»		
Спеціалізація (якщо є)	-		
Освітня програма	«Історія та археологія»		
Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)		
Статус дисципліни	вибіркова		
Курс навчання	2		
Навчальний рік	2022-2023 н.р.		
Номер(и) семестрів (триместрів):	Денна форма	Заочна форма	
	4	5, 6	
Загальна кількість кредитів ЄКТС/годин	6 кредитів / 180 годин		
Структура курсу:	Денна форма	Заочна форма	
	– лекції	36 годин	12 годин
	– семінарські заняття (практичні, лабораторні, підгрупові)	36 години	12 годин
	– годин самостійної роботи студентів	108 годин	156 годин
Відсоток аудиторного навантаження	40 %	13 %	
Мова викладання	українська		
Форма підсумкового контролю	залік		

2. Мета, завдання та результати вивчення дисципліни

2.1. Місце навчальної дисципліни в освітній програмі

Програма дисципліни «Історія рідного краю» відповідає вимогам освітньої програми щодо системи знань, вмінь та рівня їхньої сформованості, що має забезпечити набуття здобувачем вищої освіти особистісно-професійних якостей.

Контроль за роботою здобувачів вищої освіти здійснюється шляхом складання заліку та екзамену. Оцінювання самостійної роботи здобувачів вищої освіти проводиться відповідно до шкали оцінювання.

Мета: набуття студентами компетентностей у процесі вивчення історії та культури Миколаївщини, сприяння вихованню у них регіонального патріотизму та національної свідомості.

Основні **завдання** полягають у вивченні історико-географічних, культурних процесів регіоналізації у їх цілісності; формування стійкого інтересу до краєзнавства; усвідомлення

особистої причетності гуртківців до подій сьогодення у конкретному селі, районі, місті; розвиток і продовження кращих освітньо-культурологічних традицій краю.

Розроблена програма відповідає освітній програмі та орієнтована на **формування компетентностей:**

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)

ФК 7. Здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історико-культурної спадщини.

ФК 10. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією.

ФК 12. Здатність робити відбір та прийняття на збереження артефактів і документів у відповідності до нормативів, організовувати археографічну діяльність, роботу в архівах та музеях, державних наукових та науководослідних установах у відповідності з прийнятими правилами та нормами.

ФК 15. Здатність до роботи із інформацією для прийняття рішень органами державного управління, місцевого та регіонального самоврядування; здатність до роботи із інформацією для забезпечення діяльності аналітичних центрів, громадських та державних організацій, засобів масової інформації; здатність до розробки інформаційного забезпечення історикокультурних та історико-краєзнавчих аспектів в тематиці діяльності організацій та закладів культури.

2.2. Очікувані результати навчання

Результати навчання:

- здатність до абстрактного мислення;
- здатність до аналізу і синтезу отриманої інформації;
- здатність співпрацювати, проявляти ініціативу та підтримувати взаємини з іншими;
- здатність до самоорганізації та вільного розвитку особистості.
- здатність опрацьовувати першоджерела та наукові публікації краєзнавчого та історичного туризму;
- здатність визначати специфічні ознаки рідного краю.

вміти:

- оцінювати основні етапи розвитку краєзнавства та визначати актуальні проблеми сучасного краєзнавства;
- застосовувати концептуально-методологічні знання з краєзнавства на практиці;
- виявляти світоглядну позицію;
- вирішувати завдання різної складності;
- розв'язувати творчі завдання.
- формувати, впорядковувати і логічно висловлювати думки;
- здійснювати обробку та інтерпретацію емпіричних даних;
- працювати в комп'ютерних мережах, збирати, аналізувати та управляти інформацією.

Відповідно до освітньої програми очікувані **результати навчання** включають:

ПРН 9. Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.

ПРН 11. Здійснювати аналіз ситуацій з урахуванням історичного контексту та/або історичних передумов.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

ПРН 15. Планувати дослідницькі проекти з історії, археології, краєзнавства та ін. Використовувати знання за фахом для проведення занять з історії, виховної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах, у професійній діяльності в органах державної влади і місцевого самоврядування, аналітично-інформаційних інституціях, засобах масової інформації, соціальних і культурних закладах, громадських організаціях тощо.

3. Програма навчальної дисципліни

3.1. Денна форма навчання

№	Теми	Лекції	Семін.	Самост. роб.
1	Тема 1. Наш край у далекому минулому	4	4	10
2	Тема 2. Перші політичні об'єднання у причорноморських степах	4	4	10
3	Тема 3. Грецька колонізація Нижнього Побужжя	4	4	10
4	Тема 4. Наш край у III-XI ст.	4	4	12
5	Тема 5. Кочове населення Нижнього Побужжя	4	4	10
6	Тема 6. Роль козацтва в розвитку Північного Причорномор'я	4	4	12
7	Тема 7. Приєднання Північного Причорномор'я	4	4	10
8	Тема 8. Виникнення міста Миколаєва	4	4	12
9	Тема 9. Заселення та господарський розвиток	2	2	10
10	Тема 10. Наш край у другій половині XIX ст.	2	2	12
	Всього за курсом	36	36	108

3.2. Заочна форма навчання

№	Теми	Лекції	Семін.	Самост. роб.
1	Тема 1. Наш край у далекому минулому	2	2	16
2	Тема 2. Перші політичні об'єднання у причорноморських степах	2	2	16
3	Тема 3. Грецька колонізація Нижнього Побужжя	-	-	15
4	Тема 4. Наш край у III-XI ст.	2	2	16
5	Тема 5. Кочове населення Нижнього Побужжя	-	-	15
6	Тема 6. Роль козацтва в розвитку Північного Причорномор'я	2	2	16
7	Тема 7. Приєднання Північного Причорномор'я	-	-	15
8	Тема 8. Виникнення міста Миколаєва	2	2	16
9	Тема 9. Заселення та господарський розвиток	-	-	15
10	Тема 10. Наш край у другій половині XIX ст.	2	2	16

	Всього за курсом	12	12	156
--	-------------------------	-----------	-----------	------------

4. Зміст навчальної дисципліни

Денна форма

4.1. План лекцій

№	Тема заняття / план
1	<p>Тема 1. Наш край у далекому минулому</p> <p><u>1. Перші відомості з історії краю:</u> Стоянки доби пізнього палеоліту – Анетівка I, Анетівка II (Доманівський р-н), Пелагесівка, Сагайдак I (Новобузький р-н). Мезолітичні пам'ятки: Бубінка, Балаха, Щуцьке (Баштанський р-н), Абузова Балка (Олександрівка, Вознесенський р-н), Конецьпіль, Синюхін Брод (Первомайський р-н). Неолітичні пам'ятки: урочище Гард (Доманівський р-н), Грушівка, Синюхін Брод (Первомайський р-н).</p> <p><u>2. Пам'ятники трипільської культури на Миколаївщині:</u> селище Красеньке (Кривоозерський р-н), Конецьпіль (Первомайський р-н), Константинівка (Арбузинський р-н). Господарство. Побут. Суспільний устрій. Духовна культура.</p> <p><u>3. Епоха бронзи</u> Ямна культура (II половина III тисячоліття до н.е.) . Катакомбна культура (XX – XVI ст. до н.е.) Поселення доби пізньої бронзи – с. Матвіївка (Миколаївський р-н); с. Мала Корениха (Миколаївський р-н); Костянтинівка (Арбузинський р-н). Скарби бронзових знарядь праці: с. Курячі Лози (Кривоозерський р-н), с. Бандурки (Первомайський р-н), с. Ульянівка (Вознесенський р-н). Дикий Сад - археологічна перлина Миколаївщини (Забудова. Побут. Господарство. Релігійні уявлення). Таємниці степових курганів. В.М. Станко – дослідник найдавніших пам'яток нашого краю. Основні населені пункти Миколаївської області, де знайдено найдавніші археологічні пам'ятники.</p>
2	<p>Тема 2. Перші політичні об'єднання у причорноморських степах</p> <p><u>1. Кімерійці: IX - VIII ст. до н.е.</u> Поховання біля сіл Висунськ (Березнегуватського р-ну), Калинівка (Новоодеського р-ну). <u>2. Скіфи: VII ст. - III ст. до н.е.</u> Античні автори про Північне Причорномор'я. Гілея у скіфському оповіданні Геродота. Скіфологія (історія дослідження скіфської тематики). Походження та розселення, заняття і матеріальна культура. Суспільне життя. Характерні риси релігії та мистецтва. Кургани – основне джерело вивчення скіфської культури. Поховальний обряд. Кургани біля с. Новорозанівка (Новобузьський р-н), курган біля с. Солдатське (Вознесенський р-н), біля с. Плющівка та с. Піски (Баштанського р-ну). <u>3. Сармати (II ст. до н.е. - IV ст. н.е.)</u> Курган Соколова могила. Курган біля с. Весняне Миколаївського р-ну. «Держава Скіфія» (Історичне джерело Геродот «Історія»); «Скіфський похід Дарія за свідченням античних джерел» (Історичне джерело Геродот «Історія»); «Скіфська стела» - зброя скіфів. Наш земляк – Борис Мозолєвський – археолог та поет.</p>
3	<p>Тема 3. Грецька колонізація Нижнього Побужжя</p> <p><u>1. Причини грецької колонізації.</u> Античні автори про Північне Причорномор'я.</p>

	<p>Поселення на острові Березань (VII ст. до н.е.).</p> <p>2. Античне місто-держава Ольвія. Місцезнаходження. Історія вивчення. Дослідники (Фармаковський Б.В., Славін Л.М., Леві О.І., Карасьов О.М., Крижицький С.Д., Бураков А.В.). Населення. Господарське життя. Побут. Політичний устрій. Міська рада. Народні збори. Колегії. Судочинство. Характерні риси релігій. Розвиток мистецтва. Архітектура. Скульптура. Коропластика. Художня кераміка. Скло. Металеві вироби. Грецький та римський періоди античних держав. Грошові знаки – як історичне джерело. Релігійні уявлення ольвіюполітів за матеріалами коропластики. Міфи Стародавньої Греції та їх зв'язок з археологічними знахідками в Ольвії. Я живу на вулиці Діоніса. Ольвійська агора. Шлях до ольвійського храму.</p>
4	<p>Тема 4. Наш край у III-XI ст.</p> <p>1. Черняхівська культура (II - початок V ст.) Населення. Господарська діяльність. Побут. Релігійні уявлення. Поховальний обряд.</p> <p>2. Готи й гунни у Північному Причорномор'ї. Антська держава. Авари, хазари та болгари.</p> <p>3. Наш край у період Київської держави (IX-XI ст.) Розселення слов'янських племен. Улічі. Тіверці. Основи господарського життя: рільництво, скотарство, розвиток ремесел, торгівлі. Острів Святого Єферія (о. Березань). Поселення (с. Олександрівна Снігурівського району). Поселення Кам'янка (Очаківського району), Поселення Могильник (с. Чубівка, Миколаївський район, с. Городок Веселинівський район). Черняхівська культура Північного Причорномор'я.</p>
5	<p>Тема 5. Кочове населення Нижнього Побужжя Печеніги та половці. Монгольська навала. Влада Золотої Орди. Нагайський улус. Золотоординські міста Миколаївщини: Велика Мечетня, Акмалі-Сарай, Ак-Мечетня, Баліклея та інші. Наступ Литви на південноукраїнські землі. Загарбання півдня України татарами. Пояснити назви міст Вітовка, Дашів, Соколи, Ачі-Кале. Дізнайтесь, у яких творах українських письменників, поетів відтворюється поневолене життя українського народу за часів татаро-монгольського завоювання.</p>
6	<p>Тема 6. Роль козацтва в розвитку Північного Причорномор'я Козацька колонізація причорноморських степів. Причини виникнення українського козацтва. Джерела вивчення питання – Польські хроніки (Бельський, Білецький). Українські літописи про козаків (Г. Гребінки, Самовидця, Величка). Архів Коша Запорозького. Археологічні матеріали. Форми козацьких поселень: зимівники, бурдюги, сторожеві пости, переправи. Походи козаків. Військове мистецтво. Буго-Гардівська паланка. Прогноїнська паланка. Усна народна творчість про козаків. Історична пісня - "Ой, над Бугом над рікою"; переказ "Макітрина балка". Гайдамаччина на Миколаївщині.</p>

	<p>Духовна та матеріальна культура періоду козацької доби. Наш край козацький. Один день у козацькому Гарді на Бузі (інсценування від імені козака-сторожовика, козака-рибалки, чумака, іноземного торговця).</p>
7	<p>Тема 7. Приєднання Північного Причорномор'я Російсько-турецька війна 1768-1774 рр. Російсько-турецька війна 1787-1791 рр. Участь українських козаків у російсько-турецьких війнах у складі Чорноморського козацького війська. Антон Головатий. Олександр Суворов. Кінбурзька битва 1787 р. Штурм Очакова 1788 р. Яський мирний договір 1791 р .</p>
8	<p>Тема 8. Виникнення міста Миколаєва Заснування міста Херсон. Заснування міста Миколаїв. Заснування міста Одеса. Історія виникнення міста Миколаєва Г.О. Потьомкін, М.Л.Фалєєв. Початок кораблебудування. Перші жителі. План і забудова міста. І. Старов. Перший головний командир Чорноморського флоту та губернатор міста Траверсе І.І. Розвиток містобудівництва, культурних традицій, народної освіти, охорона здоров'я (Вітовський шпиталь, Самойлович Д.С.) Верф над Інгулом. Миколаїв у мріях Г.О. Потьомкіна. Історичні місця міста Миколаєва.</p>
9	<p>Тема 9. Заселення та господарський розвиток Адміністративно-територіальні зміни, колонізація та розвиток господарства. Війна царської Росії з наполеонівською Францією та участь у ній миколаївців. Ескадрон В. П. Скаржинського Декабристи : О. та Й. Поджио, Чижов М., Лорер М. Російсько-турецька війна 1828 - 1829р. Казарський О. "Бриг Меркурій" Кораблебудування І пол. ХІХ ст.: «12 Апостолів», «Імператриця Марія». Архітектура. Культове будівництво. "Кабінет рідкісних речей" - 1803р. - один з перших музеїв України. Театр. Щепкін М. С. Виникнення у 1827 р. Морської астрономічної обсерваторії. Штурманське училище. Внесок губернаторів міста та командирів Чорноморського флоту Грейга О.С. та Лазарева М.П. в розвиток міста. Історія вулиць міста (Адміральська, Севастопольська, Наварінська, В. Морська, Артилерійська, Спаськ, Слобідка, Соборна площа).</p>
10	<p>Тема 10. Наш край у другій половині ХІХ ст. Кримська війна. Тотлебін Е.І., Нахімов П.С., Корнілов В.О. Оборона Миколаєва. Наслідки війни для Миколаєва. Реформи 60-70-х років та їх вплив на розвиток краю. Розвиток суднобудування, машинобудування. Хлібна торгівля. Діяльність комерційного порту. Громадсько-політичне життя. Селянські виступи. Робітничий рух. Народники. Культурне життя краю у ІІ пол. ХІХ ст. Благоустрій міста. Освіта. Наука. Театр.</p>

<p>Видавнича справа. Родовід Аркасів. Перший історик міста - Ге Г. М. Приватні колекції - як прообраз музеїв. Францов Е.П. Колекція роду Аркасів. Міський некрополь, як історичне джерело.</p>
--

4.2. План семінарських занять

№	Тема заняття / план
1	<p>Тема 1. Наш край у далекому минулому</p> <p>1. Перші відомості з історії краю: Стоянки доби пізнього палеоліту – Анетівка I, Анетівка II (Доманівський р-н), Пелагеевка, Сагайдак I (Новобузький р-н). Мезолітичні пам'ятки: Бубінка, Балаха, Щуцьке (Баштанський р-н), Абузова Балка (Олександрівка, Вознесенський р-н), Конецьпіль, Синюхін Брод (Первомайський р-н). Неолітичні пам'ятки: урочище Гард (Доманівський р-н), Грушівка, Синюхін Брод (Первомайський р-н).</p> <p>2. Пам'ятники трипільської культури на Миколаївщині: селище Красеньке (Кривоозерський р-н), Конецьпіль (Первомайський р-н), Константинівка (Арбузинський р-н). Господарство. Побут. Суспільний устрій. Духовна культура.</p> <p>3. Епоха бронзи Ямна культура (II половина III тисячоліття до н.е.) . Катакомбна культура (XX – XVI ст. до н.е.) Поселення доби пізньої бронзи – с. Матвіївка (Миколаївський р-н); с. Мала Корениха (Миколаївський р-н); Костянтинівка (Арбузинський р-н). Скарби бронзових знарядь праці: с. Курячі Лози (Кривоозерський р-н), с. Бандурки (Первомайський р-н), с. Ульянівка (Вознесенський р-н.) Дикий Сад - археологічна перлина Миколаївщини (Забудова. Побут. Господарство. Релігійні уявлення). Таємниці степових курганів. В.М. Станко – дослідник найдавніших пам'яток нашого краю. Основні населені пункти Миколаївської області, де знайдено найдавніші археологічні пам'ятники.</p>
2	<p>Тема 2. Перші політичні об'єднання у причорноморських степах</p> <p>1. Кімерійці: IX - VIII ст. до н.е. Поховання біля сіл Висунськ (Березнегуватського р-ну), Калинівка (Новоодеського р-ну). 2. Скіфи: VII ст. - III ст. до н.е. Античні автори про Північне Причорномор'я. Гілея у скіфському оповіданні Геродота. Скіфологія (історія дослідження скіфської тематики). Походження та розселення, заняття і матеріальна культура. Суспільне життя. Характерні риси релігії та мистецтва. Кургани – основне джерело вивчення скіфської культури. Поховальний обряд. Кургани біля с. Новорозанівка (Новобузьський р-н), курган біля с. Солдатське (Вознесенський р-н), біля с. Плющівка та с. Піски (Баштанського р-ну). 3. Сармати (II ст. до н.е. - IV ст. н.е.) Курган Соколова могила. Курган біля с. Весняне Миколаївського р-ну. «Держава Скіфія» (Історичне джерело Геродот «Історія») «Скіфський похід Дарія за свідченням античних джерел» (Історичне джерело Геродот «Історія») «Скіфська стела» - зброя скіфів.</p>

	Наш земляк – Борис Мозолевський – археолог та поет.
3	<p>Тема 3. Грецька колонізація Нижнього Побужжя</p> <p>1. Причини грецької колонізації. Античні автори про Північне Причорномор'я. Поселення на острові Березань (VII ст. до н.е.).</p> <p>2. Античне місто-держава Ольвія. Місцезнаходження. Історія вивчення. Дослідники (Фармаковський Б.В., Славін Л.М., Леві О.І., Карасьов О.М., Крижицький С.Д., Бураков А.В.). Населення. Господарське життя. Побут. Політичний устрій. Міська рада. Народні збори. Колегії. Судочинство. Характерні риси релігій. Розвиток мистецтва. Архітектура. Скульптура. Коропластика. Художня кераміка. Скло. Металеві вироби. Грецький та римський періоди античних держав. Грошові знаки – як історичне джерело. Релігійні уявлення ольвіюполітів за матеріалами коропластики. Міфи Стародавньої Греції та їх зв'язок з археологічними знахідками в Ольвії. Я живу на вулиці Діоніса. Ольвійська агора. Шлях до ольвійського храму.</p>
4	<p>Тема 4. Наш край у III-XI ст.</p> <p>1. Черняхівська культура (II - початок V ст.) Населення. Господарська діяльність. Побут. Релігійні уявлення. Поховальний обряд.</p> <p>2. Готи й гунни у Північному Причорномор'ї. Антська держава. Авари, хазари та болгари.</p> <p>3. Наш край у період Київської держави (IX-XI ст.) Розселення слов'янських племен. Улічі. Тіверці. Основи господарського життя: рільництво, скотарство, розвиток ремесел, торгівлі. Острів Святого Єферія (о. Березань). Поселення (с. Олександрівна Снігурівського району). Поселення Кам'янка (Очаківського району), Поселення Могильник (с. Чубівка, Миколаївський район, с. Городок Веселинівський район). Черняхівська культура Північного Причорномор'я.</p>
5	<p>Тема 5. Кочове населення Нижнього Побужжя</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Печеніги та половці. 2. Монгольська навала. 3. Влада Золотої Орди. 4. Нагайський улус. 5. Золотоординські міста Миколаївщини: Велика Мечетня, Акмалі-Сарай, Ак-Мечетня, Баліклея та інші. 6. Наступ Литви на південноукраїнські землі. 7. Загарбання півдня України татарами. 8. Пояснити назви міст Вітовка, Дашів, Соколи, Ачі-Кале. Дізнайтесь, у яких творах українських письменників, поетів відтворюється поневолене життя українського народу за часів татаро-монгольського завоювання.
6	<p>Тема 6. Роль козацтва в розвитку Північного Причорномор'я</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Козацька колонізація причорноморських степів. Причини виникнення українського козацтва. Джерела вивчення питання – Польські хроніки (Бельський, Білецький). Українські літописи про козаків (Г. Гребінки, Самовидця, Величка). Архів Коша Запорозького. Археологічні матеріали. 2. Форми козацьких поселень: зимівники, бурдюги, сторожеві пости, переправи. Походи козаків. Військове мистецтво. 3. Буго-Гардівська паланка. Прогноїнська паланка.

	<p>4. Усна народна творчість про козаків. Історична пісня - "Ой, над Бугом над рікою"; переказ "Макітрина балка".</p> <p>5. Гайдамаччина на Миколаївщині.</p> <p>6. Духовна та матеріальна культура періоду козацької доби.</p> <p>7. Наш край козацький.</p> <p>8. Один день у козацькому Гарді на Бузі (інсценування від імені козака-сторожовика, козака-рибалки, чумака, іноземного торговця).</p>
7	<p>Тема 7. Приєднання Північного Причорномор'я</p> <p>1. Російсько-турецька війна 1768-1774 рр.</p> <p>2. Російсько-турецька війна 1787-1791 рр.</p> <p>3. Участь українських козаків у російсько-турецьких війнах у складі Чорноморського козацького війська.</p> <p>4. Антон Головатий.</p> <p>5. Олександр Суворов.</p> <p>6. Кінбурзька битва 1787 р.</p> <p>7. Штурм Очакова 1788 р.</p> <p>8. Яський мирний договір 1791 р .</p>
8	<p>Тема 8. Виникнення міста Миколаєва</p> <p>1. Заснування міста Херсон.</p> <p>2. Заснування міста Миколаїв.</p> <p>3. Заснування міста Одеса.</p> <p>4. Історія виникнення міста Миколаєва Г.О. Потьомкін, М.Л.Фалєєв. Початок кораблебудування. Перші жителі. План і забудова міста. І. Старов. Перший головний командир Чорноморського флоту та губернатор міста Траверсе І.І. Розвиток містобудівництва, культурних традицій, народної освіти, охорона здоров'я (Вітовський шпиталь, Самойлович Д.С.) Верф над Інгулом. Миколаїв у мріях Г.О. Потьомкіна. Історичні місця міста Миколаєва.</p>
9	<p>Тема 9. Заселення та господарський розвиток</p> <p>1. Адміністративно-територіальні зміни, колонізація та розвиток господарства.</p> <p>2. Війна царської Росії з наполеонівською Францією та участь у ній миколаївців. Ескадрон В. П. Скаржинського</p> <p>3. Декабристи : О. та Й. Поджио, Чижов М., Лорер М.</p> <p>4. Російсько-турецька війна 1828 - 1829р. Казарський О. "Бриг Меркурій"</p> <p>5. Кораблебудування І пол. ХІХ ст.: «12 Апостолів», «Імператриця Марія».</p> <p>6. Архітектура. Культове будівництво.</p> <p>7. "Кабінет рідкісних речей" - 1803р. - один з перших музеїв України.</p> <p>8. Театр. Щепкін М. С.</p> <p>9. Виникнення у 1827 р. Морської астрономічної обсерваторії.</p> <p>10. Штурманське училище.</p> <p>11. Внесок губернаторів міста та командирів Чорноморського флоту Грейга О.С. та Лазарева М.П. в розвиток міста.</p> <p>12. Історія вулиць міста (Адміральська, Севастопольська, Наварінська, В. Морська, Артилерійська, Спаськ, Слобідка, Соборна площа).</p>
10	<p>Тема 10. Наш край у другій половині ХІХ ст.</p> <p>1. Кримська війна. Тотлебін Е.І., Нахімов П.С., Корнілов В.О. Оборона Миколаєва. Наслідки війни для Миколаєва.</p> <p>2. Реформи 60-70-х років та їх вплив на розвиток краю. Розвиток суднобудування,</p>

<p>машинобудування. Хлібна торгівля. Діяльність комерційного порту.</p> <p>3. Громадсько-політичне життя. Селянські виступи. Робітничий рух. Народники.</p> <p>4. Культурне життя краю у II пол. XIX ст. Благоустрій міста. Освіта. Наука. Театр. Видавнича справа. Родовід Аркасів.</p> <p>5. Перший історик міста - Ге Г. М.</p> <p>6. Приватні колекції - як прообраз музеїв. Францов Е.П. Колекція роду Аркасів.</p> <p>7. Міський некрополь, як історичне джерело.</p>

Заочна форма

4.1.1. План лекцій

№	Тема заняття / план
1	<p>Тема 1. Наш край у далекому минулому</p> <p><u>1. Перші відомості з історії краю:</u></p> <p>Стоянки доби пізнього палеоліту – Анетівка I, Анетівка II (Доманівський р-н), Пелагеевка, Сагайдак I (Новобузький р-н).</p> <p>Мезолітичні пам'ятки:</p> <p>Бубінка, Балаха, Щуцьке (Баштанський р-н), Абузова Балка (Олександрівка, Вознесенський р-н), Конецьпіль, Синюхін Брод (Первомайський р-н).</p> <p>Неолітичні пам'ятки: урочище Гард (Доманівський р-н), Грушівка, Синюхін Брод (Первомайський р-н).</p> <p><u>2. Пам'ятники трипільської культури на Миколаївщині:</u></p> <p>селище Красеньке (Кривоозерський р-н), Конецьпіль (Первомайський р-н), Константи́нівка (Арбузинський р-н). Господарство. Побут. Суспільний устрій. Духовна культура.</p> <p><u>3. Епоха бронзи</u></p> <p>Ямна культура (II половина III тисячоліття до н.е.) . Катакомбна культура (XX – XVI ст. до н.е.) Поселення доби пізньої бронзи – с. Матвіївка (Миколаївський р-н); с. Мала Корениха (Миколаївський р-н); Костянтинівка (Арбузинський р-н).</p> <p>Скарби бронзових знарядь праці: с. Курячі Лози (Кривоозерський р-н), с. Бандурки (Первомайський р-н), с. Ульянівка (Вознесенський р-н.)</p> <p>Дикий Сад - археологічна перлина Миколаївщини (Забудова. Побут. Господарство. Релігійні уявлення).</p> <p>Таємниці степових курганів.</p> <p>В.М. Станко – дослідник найдавніших пам'яток нашого краю.</p> <p>Основні населені пункти Миколаївської області, де знайдено найдавніші археологічні пам'ятники.</p>
2	<p>Тема 2. Перші політичні об'єднання у причорноморських степах</p> <p><u>1. Кімерійці: IX - VIII ст. до н.е.</u> Поховання біля сіл Висунськ (Березнегуватського р-ну), Калинівка (Новоодеського р-ну).</p> <p><u>2. Скіфи: VII ст. - III ст. до н.е.</u></p> <p>Античні автори про Північне Причорномор'я. Гілея у скіфському оповіданні Геродота. Скіфологія (історія дослідження скіфської тематики). Походження та розселення, заняття і матеріальна культура. Суспільне життя. Характерні риси релігії та мистецтва. Кургани – основне джерело вивчення скіфської культури. Поховальний обряд. Кургани біля с. Новорозанівка (Новобузьський р-н), курган біля с. Солдатське (Вознесенський р-н), біля с. Плющівка та с. Піски (Баштанського р-ну).</p> <p><u>3. Сармати (III ст. до н.е. - IV ст. н.е.)</u></p> <p>Курган Соколова могила. Курган біля с. Весняне Миколаївського р-ну.</p>

	<p>«Держава Скіфія» (Історичне джерело Геродот «Історія»).</p> <p>«Скіфський похід Дарія за свідченням античних джерел» (Історичне джерело Геродот «Історія»).</p> <p>«Скіфська стела» - зброя скіфів.</p> <p>Наш земляк – Борис Мозолевський – археолог та поет.</p>
3	<p>Тема 4. Наш край у III-XI ст.</p> <p>1. Черняхівська культура (II - початок V ст.) Населення. Господарська діяльність. Побут. Релігійні уявлення. Поховальний обряд.</p> <p>2. Готи й гунни у Північному Причорномор'ї. Антська держава. Авари, хазари та болгари.</p> <p>3. Наш край у період Київської держави (IX-XI ст.) Розселення слов'янських племен. Улічі. Тіверці. Основи господарського життя: рільництво, скотарство, розвиток ремесел, торгівлі. Острів Святого Єферія (о. Березань). Поселення (с. Олександрівна Снігурівського району). Поселення Кам'янка (Очаківського району), Поселення Могильник (с. Чубівка, Миколаївський район, с. Городок Веселинівський район). Черняхівська культура Північного Причорномор'я.</p>
4	<p>Тема 6. Роль козацтва в розвитку Північного Причорномор'я Козацька колонізація причорноморських степів. Причини виникнення українського козацтва. Джерела вивчення питання – Польські хроніки (Бельський, Білецький). Українські літописи про козаків (Г. Гребінки, Самовидця, Величка). Архів Коша Запорозького. Археологічні матеріали. Форми козацьких поселень: зимівники, бурдюги, сторожеві пости, переправи. Походи козаків. Військове мистецтво. Буго-Гардівська паланка. Прогноїнська паланка. Усна народна творчість про козаків. Історична пісня - "Ой, над Бугом над рікою"; переказ "Макітрина балка". Гайдамаччина на Миколаївщині. Духовна та матеріальна культура періоду козацької доби. Наш край козацький. Один день у козацькому Гарді на Бузі (інсценування від імені козака-сторожовика, козака-рибалки, чумака, іноземного торговця).</p>
5	<p>Тема 8. Виникнення міста Миколаєва Заснування міста Херсон. Заснування міста Миколаїв. Заснування міста Одеса. Історія виникнення міста Миколаєва Г.О. Потьомкін, М.Л.Фалеев. Початок кораблебудування. Перші жителі. План і забудова міста. І. Старов. Перший головний командир Чорноморського флоту та губернатор міста Траверсе І.І. Розвиток містобудівництва, культурних традицій, народної освіти, охорона здоров'я (Вітовський шпиталь, Самойлович Д.С.) Верф над Інгулом. Миколаїв у мріях Г.О. Потьомкіна. Історичні місця міста Миколаєва.</p>
6	<p>Тема 10. Наш край у другій половині XIX ст. Кримська війна. Тотлебін Е.І., Нахімов П.С., Корнілов В.О. Оборона Миколаєва. Наслідки війни для Миколаєва. Реформи 60-70-х років та їх вплив на розвиток краю. Розвиток суднобудування,</p>

<p>машинобудування. Хлібна торгівля. Діяльність комерційного порту. Громадсько-політичне життя. Селянські виступи. Робітничий рух. Народники. Культурне життя краю у II пол. XIX ст. Благоустрій міста. Освіта. Наука. Театр. Видавнича справа. Родовід Аркасів. Перший історик міста - Ге Г. М. Приватні колекції - як прообраз музеїв. Францов Е.П. Колекція роду Аркасів. Міський некрополь, як історичне джерело.</p>

4.2.2. План семінарських занять

№	Тема заняття / план
1	<p>Тема 1. Наш край у далекому минулому</p> <p><u>1. Перші відомості з історії краю:</u> Стоянки доби пізнього палеоліту – Анетівка I, Анетівка II (Доманівський р-н), Пелагесівка, Сагайдак I (Новобузький р-н). Мезолітичні пам'ятки: Бубінка, Балаха, Щуцьке (Баштанський р-н), Абузова Балка (Олександрівка, Вознесенський р-н), Конецьпіль, Синюхін Брод (Первомайський р-н). Неолітичні пам'ятки: урочище Гард (Доманівський р-н), Грушівка, Синюхін Брод (Первомайський р-н). <u>2. Пам'ятники трипільської культури на Миколаївщині:</u> селище Красеньке (Кривоозерський р-н), Конецьпіль (Первомайський р-н), Константи́нівка (Арбузинський р-н). Господарство. Побут. Суспільний устрій. Духовна культура. <u>3. Епоха бронзи</u> Ямна культура (II половина III тисячоліття до н.е.) . Катакомбна культура (XX – XVI ст. до н.е.) Поселення доби пізньої бронзи – с. Матвіївка (Миколаївський р-н); с. Мала Корениха (Миколаївський р-н); Костянтинівка (Арбузинський р-н). Скарби бронзових знарядь праці: с. Курячі Лози (Кривоозерський р-н), с. Бандурки (Первомайський р-н), с. Улянівка (Вознесенський р-н). Дикий Сад - археологічна перлина Миколаївщини (Забудова. Побут. Господарство. Релігійні уявлення). Таємниці степових курганів. В.М. Станко – дослідник найдавніших пам'яток нашого краю. Основні населені пункти Миколаївської області, де знайдено найдавніші археологічні пам'ятники.</p>
2	<p>Тема 2. Перші політичні об'єднання у причорноморських степах</p> <p><u>1. Кімерійці: IX - VIII ст. до н.е.</u> Поховання біля сіл Висунськ (Березнегуватського р-ну), Калинівка (Новоодеського р-ну). <u>2. Скіфи: VII ст. - III ст. до н.е.</u> Античні автори про Північне Причорномор'я. Гілея у скіфському оповіданні Геродота. Скіфологія (історія дослідження скіфської тематики). Походження та розселення, заняття і матеріальна культура. Суспільне життя. Характерні риси релігії та мистецтва. Кургани – основне джерело вивчення скіфської культури. Поховальний обряд. Кургани біля с. Новорозанівка (Новобузьський р-н), курган біля с. Солдатське (Вознесенський р-н), біля с. Плющівка та с. Піски (Баштанського р-ну). <u>3. Сармати (II ст. до н.е. - IV ст. н.е.)</u> Курган Соколова могила. Курган біля с. Весняне Миколаївського р-ну. «Держава Скіфія» (Історичне джерело Геродот «Історія») «Скіфський похід Дарія за свідченням античних джерел» (Історичне джерело Геродот</p>

	<p>«Історія»).</p> <p>«Скіфська стела» - зброя скіфів.</p> <p>Наш земляк – Борис Мозолевський – археолог та поет.</p>
3	<p>Тема 4. Наш край у III-XI ст.</p> <p>1. Черняхівська культура (II - початок V ст.) Населення. Господарська діяльність. Побут. Релігійні уявлення. Поховальний обряд.</p> <p>2. Готи й гунни у Північному Причорномор'ї. Антська держава. Авари, хазари та болгари.</p> <p>3. Наш край у період Київської держави (IX-XI ст.) Розселення слов'янських племен. Улічі. Тіверці. Основи господарського життя: рільництво, скотарство, розвиток ремесел, торгівлі. Острів Святого Єферія (о. Березань). Поселення (с. Олександрівна Снігурівського району). Поселення Кам'янка (Очаківського району), Поселення Могильник (с. Чубівка, Миколаївський район, с. Городок Веселинівський район). Черняхівська культура Північного Причорномор'я.</p>
4	<p>Тема 6. Роль козацтва в розвитку Північного Причорномор'я</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Козацька колонізація причорноморських степів. Причини виникнення українського козацтва. Джерела вивчення питання – Польські хроніки (Бельський, Білецький). Українські літописи про козаків (Г. Гребінки, Самовидця, Величка). Архів Коша Запорозького. Археологічні матеріали. 2. Форми козацьких поселень: зимівники, бурдюги, сторожеві пости, переправи. Походи козаків. Військове мистецтво. 3. Буго-Гардівська паланка. Прогноїнська паланка. 4. Усна народна творчість про козаків. Історична пісня - "Ой, над Бугом над рікою"; переказ "Макітрина балка". 5. Гайдамаччина на Миколаївщині. 6. Духовна та матеріальна культура періоду козацької доби. 7. Наш край козацький. 8. Один день у козацькому Гарді на Бузі (інсценування від імені козака-сторожовика, козака-рибалки, чумака, іноземного торговця).
5	<p>Тема 8. Виникнення міста Миколаєва</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Заснування міста Херсон. 2. Заснування міста Миколаїв. 3. Заснування міста Одеса. 4. Історія виникнення міста Миколаєва Г.О. Потьомкін, М.Л.Фалєєв. Початок кораблебудування. Перші жителі. План і забудова міста. І. Старов. Перший головний командир Чорноморського флоту та губернатор міста Траверсе І.І. Розвиток містобудівництва, культурних традицій, народної освіти, охорона здоров'я (Вітовський шпиталь, Самойлович Д.С.) Верф над Інгулом. Миколаїв у мріях Г.О. Потьомкіна. Історичні місця міста Миколаєва.
6	<p>Тема 10. Наш край у другій половині XIX ст.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Кримська війна. Тотлебін Е.І., Нахімов П.С., Корнілов В.О. Оборона Миколаєва. Наслідки війни для Миколаєва. 2. Реформи 60-70-х років та їх вплив на розвиток краю. Розвиток суднобудування, машинобудування. Хлібна торгівля. Діяльність комерційного порту. 3. Громадсько-політичне життя. Селянські виступи. Робітничий рух. Народники.

4.	Культурне життя краю у II пол. XIX ст. Благоустрій міста. Освіта. Наука. Театр. Видавнича справа. Родовід Аркасів.
5.	Перший історик міста - Ге Г. М.
6.	Приватні колекції - як прообраз музеїв. Францов Е.П. Колекція роду Аркасів.
7.	Міський некрополь, як історичне джерело.

5. Завдання для самостійної роботи

	Теми	Денна форма	Заочна форма
1	Тема 1. Наш край у далекому минулому	10	16
2	Тема 2. Перші політичні об'єднання у причорноморських степах	10	16
3	Тема 3. Грецька колонізація Нижнього Побужжя	10	15
4	Тема 4. Наш край у III-XI ст.	12	16
5	Тема 5. Кочове населення Нижнього Побужжя	10	15
6	Тема 6. Роль козацтва в розвитку Північного Причорномор'я	12	16
7	Тема 7. Приєднання Північного Причорномор'я	10	15
8	Тема 8. Виникнення міста Миколаєва	12	16
9	Тема 9. Заселення та господарський розвиток	10	15
10	Тема 10. Наш край у другій половині XIX ст.	12	16
	Всього за курсом	108	156

Під час вивчення дисципліни здобувачі вищої освіти виконують індивідуальне науково-дослідне завдання, що є видом позааудиторної самостійної роботи здобувачів вищої освіти, використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчальної дисципліни та є необхідною умовою формування підсумкової оцінки з дисципліни. Виконання індивідуальних науково-дослідних завдань сприяє поглибленню та закріпленню теоретичних знань, отриманих здобувачами вищої освіти при прослуховуванні лекційного курсу та самостійному вивченню дисципліни.

Індивідуальне науково-дослідне завдання

Здобувачам вищої освіти пропонується **написати есе** на одну з тем, поданих нижче згідно з графіком захисту. Індивідуальне завдання оцінюється за такими критеріями: самостійність виконання; якість оформлення.

Критерії написання: обсяг: 5-7 сторінок друкованого тексту без титульного аркуша та списку використаних джерел (формат сторінки – А4; шрифт – Times New Roman; кегль - 14, міжрядковий інтервал – 1,5; береги: справа, зліва, зверху, знизу – 20 мм). Структура роботи: вступ (де здобувач вищої освіти формулює актуальність проблеми, мету власного дослідження та задачі її виконання), основна частина (має містити головні ідеї та факти, а також не менше двох-трьох аргументів на користь висловленої тези. Кожен аргумент має бути підтверджений не менш ніж двома конкретними історичними прикладами чи спиратися на історичні джерела, що дозволяють використати їх як основу для аргумента. Беручи до уваги різні позиції та точки зору, важливим є їх критичний аналіз, а також виявлення власного ставлення до досліджуваної проблеми); висновки (подається авторський аналіз зазначених проблем); список використаних джерел (має налічувати не менше 15 наукових джерел, у тому числі наукові статті, монографії); результат перевірки на антиплагіат. Есе може супроводжуватися наочністю: презентацією, інфографікою, відео, фото, географічними картами, малюнками, музикою, таблицями тощо.

Критерії оцінки: виконання технічних вимог, наукові джерела та посилання, авторські судження та оцінки, відсутність плагіату.

Теми для написання есе

- Тема 1. Наш край у далекому минулому
- Тема 2. Перші політичні об'єднання у причорноморських степах
- Тема 3. Грецька колонізація Нижнього Побужжя
- Тема 4. Наш край у III-XI ст.
- Тема 5. Кочове населення Нижнього Побужжя
- Тема 6. Роль козацтва в розвитку Північного Причорномор'я
- Тема 7. Приєднання Північного Причорномор'я
- Тема 8. Виникнення міста Миколаєва
- Тема 9. Заселення та господарський розвиток
- Тема 10. Наш край у другій половині XIX ст.

6. Підсумковий контроль

Формою підсумкового контролю є залік, який проводиться в усній формі. Робота здобувачів вищої освіти оцінюється за підсумками виконання основних видів завдань. Якщо здобувач вищої освіти не відвідував курс лекцій, семінарські заняття та не виконав контрольні заходи, а отже, не набрав необхідної кількості балів, то він, за рішенням кафедри, не допускається до складання заліку.

Питання для підготовки до заліку

1. Стоянки доби пізнього палеоліту – Анетівка I, Анетівка II (Доманівський р-н), Пелагесівка, Сагайдак I (Новобузький р-н).
2. Мезолітичні пам'ятки - Бубінка, Балаха, Щуцьке (Баштанський р-н), Абузова Балка (Олександрівка, Вознесенський р-н), Конецьпіль, Синюхін Брод (Первомайський р-н).
3. Неолітичні пам'ятки - урочище Гард (Доманівський р-н), Грушівка, Синюхін Брод (Первомайський р-н).
4. Пам'ятники трипільської культури на Миколаївщині: селище Красеньке (Кривоозерський р-н), Конецьпіль (Первомайський р-н), Константинівка (Арбузинський р-н). Господарство. Побут. Суспільний устрій. Духовна культура.
5. Епоха бронзи - Ямна культура (II половина III тисячоліття до н.е.) . Катакомбна культура (XX – XVI селище Красеньке (Кривоозерський р-н), Конецьпіль (Первомайський р-н), Константинівка (Арбузинський р-н). Господарство. Побут. Суспільний устрій. Духовна культура.
6. Скарби бронзових знарядь праці: с. Курячі Лози (Кривоозерський р-н), с. Бандурки (Первомайський р-н), с. Ульянівка (Вознесенський р-н.)
7. Дикий Сад - археологічна перлина Миколаївщини (Забудова. Побут. Господарство. Релігійні уявлення).
8. В.М. Станко – дослідник найдавніших пам'яток нашого краю.
9. Кіммерійці: IX - VIII ст. до н.е. Поховання біля сіл Висунськ (Березнегуватського р-ну), Калинівка (Новоодеського р-ну).
10. Скіфи: VII ст. - III ст. до н.е.
11. Сармати (II ст. до н.е. - IV ст. н.е.)
12. Борис Мозолевський – археолог та поет.
13. Причини грецької колонізації.
14. Античне місто-держава Ольвія.

15. Черняхівська культура (II - початок V ст.)
16. Готи й гунни у Північному Причорномор'ї.
17. Наш край у період Київської держави (IX-XI ст.)
18. Кочове населення Нижнього Побужжя
19. Козацька колонізація причорноморських степів.
20. Причини виникнення українського козацтва.
21. Джерела вивчення питання – Польські хроніки (Бельський, Білецький). Українські літописи про козаків (Г. Гребінки, Самовидця, Величка). Архів Коша Запорозького. Археологічні матеріали.
22. Форми козацьких поселень: зимівники, бурдюги, сторожеві пости, переправи. Походи козаків. Військове мистецтво.
23. Буго-Гардівська паланка. Прогноїнська паланка.
24. Усна народна творчість про козаків. Історична пісня - "Ой, над Бугом над рікою"; переказ "Макітрина балка".
25. Гайдамаччина на Миколаївщині.
26. Духовна та матеріальна культура періоду козацької доби.
27. Російсько-турецька війна 1768-1774 рр.
28. Російсько-турецька війна 1787-1791 рр.
29. Участь українських козаків у російсько-турецьких війнах у складі Чорноморського козацького війська.
30. Антон Головатий.
31. Олександр Суворов.
32. Кінбурзька битва 1787 р.
33. Штурм Очакова 1788 р.
34. Яський мирний договір 1791 р .
35. Заснування міста Херсон.
36. Заснування міста Миколаїв.
37. Заснування міста Одеса.
38. Г.О. Потьомкін, М.Л.Фалєєв. Початок кораблебудування. Перші жителі. План і забудова міста. І. Старов.
39. Перший головний командир Чорноморського флоту та губернатор міста Траверсе І.І.
40. Розвиток містобудівництва, культурних традицій, народної освіти, охорона здоров'я (Вітовський шпиталь, Самойлович Д.С.)
41. Адміністративно-територіальні зміни, колонізація та розвиток господарства.
42. Війна царської Росії з наполеонівською Францією та участь у ній миколаївців. Ескадрон В. П. Скаржинського
43. Декабристи : О. та Й. Поджио, Чижов М., Лорер М.
44. Російсько-турецька війна 1828 - 1829р. Казарський О. "Бриг Меркурій"
45. Кораблебудування I пол. XIX ст.: «12 Апостолів», «Імператриця Марія».
46. Архітектура. Культове будівництво.
47. "Кабінет рідкісних речей" - 1803р. - один з перших музеїв України.
48. Театр. Щепкін М. С.
49. Виникнення у 1827 р. Морської астрономічної обсерваторії.
50. Штурманське училище.
51. Внесок губернаторів міста та командирів Чорноморського флоту Грейга О.С. та Лазарєва М.П. в розвиток міста.
52. Кримська війна. Тотлебін Е.І., Нахімов П.С., Корнілов В.О. Оборона Миколаєва. Наслідки війни для Миколаєва.
53. Реформи 60-70-х років та їх вплив на розвиток краю. Розвиток суднобудування, машинобудування. Хлібна торгівля. Діяльність комерційного порту.
54. Громадсько-політичне життя. Селянські виступи. Робітничий рух. Народники.

55. Культурне життя краю у II пол. XIX ст. Благоустрій міста. Освіта. Наука. Театр. Видавнича справа. Родовід Аркасів.
 56. Перший історик міста - Ге Г. М.
 57. Приватні колекції - як прообраз музеїв. Францов Е.П. Колекція роду Аркасів.
 58. Міський некрополь, як історичне джерело.

Кожне питання у білеті оцінюється в 10 балів.

Приклад залікового білету

<u>ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ</u> <u>ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ</u>	
Рівень вищої освіти перший: бакалаврський Спеціальність <u>032 «Історія та археологія»</u> Семестр 4 Навчальна дисципліна <u>«ІСТОРІЯ РІДНОГО КРАЮ»</u>	
ЗАЛКОВИЙ БІЛЕТ № _____	
1. Театр. Щепкін М. С. 2. Виникнення у 1827 р. Морської астрономічної обсерваторії. 3. Штурманське училище.	
Затверджено на засіданні кафедри <u>історії</u> Протокол № _____ від _____ 20__ року	
Завідувач кафедри _____ Екзаменатор _____	<u>Міронова І. С.</u> <u>Підберезних І. Є.</u>

7. Критерії оцінювання та засоби діагностики результатів навчання
Денна форма:

№	Вид діяльності (завдання)	Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
1	Семінарські заняття	18 семінарських занять. Максимальна кількість балів на семінарі – 3 (18*3)	54
2	Індивідуальне завдання	Оцінювання: 10 балів - написання есе, 6 балів – захист (10+6)	16
3	Залік	У кожному заліковому білеті по 3 питання. Кожне питання оцінюється по 10 балів.	30
Всього			100

Опитування та виступи на семінарських заняттях – форма контролю, яка дозволяє оцінити вміння здобувачів вищої освіти самостійно опрацювати матеріал та викладати його, відповідати на запитання викладача та колег. Максимальна оцінка за відповідь на семінарському занятті – 3 бали. Критеріями для оцінювання виступають:

Оцінка «відмінно» (5 або 3 бали) виставляється здобувачеві вищої освіти, якщо він:

- у повному обсязі (на 100 %) підготував семінарське заняття, відповідно до змісту розкрив поставлену перед ним проблему;
- дав розгорнуту логічну відповідь на контрольне (-і) запитання, при цьому під час підготовки використав додаткову літературу, добре ознайомився з конспектом лекції;
- правильно (без помилок) виконав вправу чи завдання, обґрунтував хід власних думок.

Оцінка «добре» (4 або 2 бали) виставляється здобувачеві вищої освіти, якщо він:

- підготував 75 % семінарського заняття, відповідно до змісту розкрив поставлену перед ним проблему, але при цьому допустив неточності у формулюванні визначень, понять і явищ,
- дав розгорнуту логічну відповідь на контрольне (-і) питання, при цьому під час підготовки добре ознайомився з конспектом лекції, але не користувався додатковою літературою,
- загалом правильно виконав вправу чи завдання, допустивши 1-2 помилки, проте обґрунтував хід власних думок.

Оцінка «задовільно» (3 або 1 бал) виставляється здобувачеві вищої освіти, якщо він:

- підготував 50 % семінарського заняття, загалом розкрив поставлену перед ним проблему, але під час відповіді допустив низку помилок, або пропустив важливі факти, або не зміг пояснити сутність того чи іншого явища;
- дав неповну (часткову) відповідь на контрольне (-і) питання, що потребувало суттєвих доповнень чи коментарів з боку викладача чи інших здобувачів вищої освіти, при цьому під час підготовки не використав додаткової літератури, погано ознайомився з конспектом лекції;
- виконав вправу чи завдання зі значною кількістю помилок або неточностей, не зміг обґрунтувати (або частково обґрунтував) хід власних думок.

Оцінка 0 або 0 балів виставляється здобувачеві вищої освіти, якщо він:

- підготував семінарське заняття в обсязі, меншому за 25 %, відповідно до змісту не розкрив поставленої перед ним проблеми або відмовився відповідати;
- дав неправильну (нелогічну) відповідь на контрольне (-і) питання, при цьому під час підготовки не використав додаткової літератури або відмовився відповідати;
- неправильно (зі значною кількістю помилок чи неточностей) виконав вправу чи завдання, не зміг пояснити хід виконання або зовсім не виконав вправи чи завдання.

Критеріями оцінювання самостійної роботи (індивідуально науково-дослідної роботи) виступають:

- повнота розкриття матеріалу (50 % оцінки);
- правильність застосування одержаних теоретичних знань на практиці (25 % оцінки);
- обґрунтованість висновків (25 % оцінки).

Критерії оцінювання індивідуально науково-дослідної роботи

- **13-16 балів** виставляється якщо виконані всі вимоги до написання есе; позначена проблема та обґрунтована її актуальність; зроблено короткий аналіз різних точок зору на дану проблему та логічно викладені авторські судження та оцінки; кожен аргумент підтверджений не менш ніж двома конкретними історичними прикладами чи спиратися на історичні джерела, що дозволяють використати їх як основу для аргумента; сформульовано висновки; тема розкрита повністю, витриманий обсяг, дотриманні вимоги до зовнішнього оформлення. Список використаних джерел налічує не менше 15 наукових джерел, у тому числі наукові статті, монографії. Есе супроводжується наочністю: наприклад, презентацією, інфографікою, відео, фото, географічними картами, малюнками, музикою, таблицями тощо. Відсутність плагіату.
- **10-12 балів** виставляється, якщо основні вимоги до есе виконані, але при цьому допущені незначні недоліки. Зокрема, не витриманий обсяг есе; є упущення в оформленні.

- **8-9 балів** виставляється, якщо основні вимоги до есе виконані, але при цьому допущені значні недоліки. Зокрема, є неточності у викладі матеріалу; відсутня логічна послідовність в судженнях, не витриманий обсяг есе; є упущення в оформленні.
- **5-7 балів** виставляється, якщо є істотні відступи від вимог до написання есе. Зокрема, тема висвітлена лише частково. Відсутній висновок.
- **3-4 бали** виставляється якщо є істотні відступи від вимог до написання есе. Зокрема, допущені фактичні помилки у змісті есе, відсутній висновок.
- **0-2 бали** виставляється, якщо тема есе не розкрита, виявляється істотне незрозуміння проблеми.

Критерії оцінювання заліку:

- **30 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти при глибоких та всебічних знаннях проблеми, грамотному та злагоженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко та правильно робити умовиводи, використовуючи при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо дані правильні, повні та глибокі відповіді на всі теоретичні питання відповідно до навчальної програми дисципліни, немає помилок у виконанні, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності;
- **20-29 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти при глибоких та всебічних знаннях проблеми, грамотному та злагоженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко та правильно робити умовиводи, використовуючи при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо здобувачем вищої освіти дані правильні, повні відповіді на всі теоретичні питання індивідуального завдання відповідно до навчальної програми дисципліни, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені незначні похибки при відповіді;
- **15-19 бали** виставляються здобувачеві вищої освіти при твердому і досить повному знанні проблеми, відсутності характерних неточностей при відповідях на питання екзаменаційного білета та на поставлені додаткові питання, умінні в основному пов'язувати теоретичний матеріал з практичними завданнями, стоять в сучасних умовах, володінні понятійним апаратом, знанні основної літератури; якщо на запропоновані теоретичні питання дані правильні, але неповні відповіді; матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені несуттєві похибки або неточності у відповідях, допущена незначна помилка;
- **10-14 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти при достатньому знанні навчального матеріалу, відсутності грубих помилок при відповідях на питання екзаменаційного білету, уміння підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, знанні основних понять та категорій; якщо відповіді на теоретичні питання в цілому правильні, але неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки, допущені одна – дві несуттєві помилки;
- **5-9 бали** виставляються здобувачеві вищої освіти, якщо відповіді на теоретичні питання неповні, допущені неточності у формулюваннях та логічні похибки;
- **2-4 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти при наявності грубих помилок у відповідях на теоретичні питання білету, які свідчать про неправильне розуміння суті проблеми, невмінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, незнанні основного категоріального апарату, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, свідчать про незнання та незрозуміння відповідних розділів програмного матеріалу;

- **0-1 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, які свідчать про незнання та нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу.

Заочна форма:

№	Вид діяльності (завдання)	Критерії оцінювання	Максимальна кількість балів
1	Семінарські заняття	6 семінарських занять. Максимальна кількість балів на семінарі – 8 (6*8)	48
2	Контрольна робота	Оцінювання: 20 балів - написання есе, 2 бали – захист (20+2)	22
3	Залік	У кожному заліковому білеті по 3 питання. Кожне питання оцінюється по 10 балів.	30
	Всього		100

Опитування та виступи на групових заняттях – форма контролю, яка дозволяє оцінити вміння здобувачів вищої освіти самостійно опрацьовувати матеріал та викладати його, відповідати на запитання викладача та колег. Максимальна оцінка за відповідь на семінарському занятті – 8 балів. Критеріями для оцінювання виступають:

Оцінка «відмінно» (5 або 8 балів) виставляється здобувачеві вищої освіти, якщо він:

- у повному обсязі (на 100 %) підготував семінарське заняття, відповідно до змісту розкрив поставлену перед ним проблему;
- дав розгорнуту логічну відповідь на контрольне (-і) запитання, при цьому під час підготовки використав додаткову літературу, добре ознайомився з конспектом лекції;
- правильно (без помилок) виконав вправу чи завдання, обґрунтував хід власних думок.

Оцінка «добре» (4 або 6-7 балів) виставляється здобувачеві вищої освіти, якщо він:

- підготував 75 % семінарського заняття, відповідно до змісту розкрив поставлену перед ним проблему, але при цьому допустив неточності у формулюванні визначень, понять і явищ,
- дав розгорнуту логічну відповідь на контрольне (-і) питання, при цьому під час підготовки добре ознайомився з конспектом лекції, але не користувався додатковою літературою,
- загалом правильно виконав вправу чи завдання, допустивши 1-2 помилки, проте обґрунтував хід власних думок.

Оцінка «задовільно» (3 або 4-5 балів) виставляється здобувачеві вищої освіти, якщо він:

- підготував 50 % семінарського заняття, загалом розкрив поставлену перед ним проблему, але під час відповіді допустив низку помилок, або пропустив важливі факти, або не зміг пояснити сутність того чи іншого явища;
- дав неповну (часткову) відповідь на контрольне (-і) питання, що потребувало суттєвих доповнень чи коментарів збоку викладача чи інших здобувачів вищої освіти, при цьому під час підготовки не використав додаткової літератури, погано ознайомився з конспектом лекції;
- виконав вправу чи завдання зі значною кількістю помилок або неточностей, не зміг обґрунтувати (або частково обґрунтував) хід власних думок.

Оцінка 0-2 або 0-3 бали виставляється здобувачеві вищої освіти, якщо він:

- підготував семінарське заняття в обсязі, меншому за 50 %, відповідно до змісту не розкрив поставленої перед ним проблеми або відмовився відповідати;

- дав неправильну (нелогічну) відповідь на контрольне (-і) питання, при цьому під час підготовки не використав додаткової літератури або відмовився відповідати;
- неправильно (зі значною кількістю помилок чи неточностей) виконав вправу чи завдання, не зміг пояснити хід виконання або зовсім не виконав вправи чи завдання.

Критеріями оцінювання контрольної роботи виступають:

- повнота розкриття матеріалу (50 % оцінки);
- правильність застосування одержаних теоретичних знань на практиці (25 % оцінки);
- обґрунтованість висновків (25 % оцінки).

Критерії оцінювання контрольної роботи

- **18-22 балів** виставляється якщо виконані всі вимоги до написання есе; позначена проблема та обґрунтована її актуальність; зроблено короткий аналіз різних точок зору на дану проблему та логічно викладені авторські судження та оцінки; кожен аргумент підтверджений не менш ніж двома конкретними історичними прикладами чи спиратися на історичні джерела, що дозволяють використати їх як основу для аргумента; сформульовано висновки; тема розкрита повністю, витриманий обсяг, дотриманні вимоги до зовнішнього оформлення. Список використаних джерел налічує не менше 15 наукових джерел, у тому числі наукові статті, монографії. Есе супроводжується наочністю: наприклад, презентацією, інфографікою, відео, фото, географічними картами, малюнками, музикою, таблицями тощо. Відсутність плагіату.
- **12-17 балів** виставляється, якщо основні вимоги до есе виконані, але при цьому допущені незначні недоліки. Зокрема, не витриманий обсяг есе; є упущення в оформленні.
- **9-11 балів** виставляється, якщо основні вимоги до есе виконані, але при цьому допущені значні недоліки. Зокрема, є неточності у викладі матеріалу; відсутня логічна послідовність в судженнях, не витриманий обсяг есе; є упущення в оформленні.
- **6-8 балів** виставляється, якщо є істотні відступи від вимог до написання есе. Зокрема, тема висвітлена лише частково. Відсутній висновок.
- **3-5 балів** виставляється якщо є істотні відступи від вимог до написання есе. Зокрема, допущені фактичні помилки у змісті есе, відсутній висновок.
- **1-2 балів** виставляється, якщо тема есе не розкрита, виявляється істотне незрозуміння проблеми.

Критерії оцінювання заліку:

- **30 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти при глибоких та всебічних знаннях проблеми, грамотному та злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко та правильно робити умовиводи, використовуючи при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо дані правильні, повні та глибокі відповіді на всі теоретичні питання відповідно до навчальної програми дисципліни, немає помилок у виконанні, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності;
- **20-29 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти при глибоких та всебічних знаннях проблеми, грамотному та злагодженому логічно їх викладі, досконалому володінні понятійним апаратом, умінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, здатності швидко та правильно робити умовиводи, використовуючи при аналізі сучасних явищ теоретичні положення на основі вивчення основної та додаткової літератури; якщо здобувачем вищої освіти дані правильні, повні відповіді на всі теоретичні питання індивідуального завдання відповідно до навчальної програми дисципліни, матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені незначні похибки при відповіді;

- **15-19 бали** виставляються здобувачеві вищої освіти при твердому і досить повному знанні проблеми, відсутності характерних неточностей при відповідях на питання екзаменаційного білета та на поставлені додаткові питання, умінні в основному пов'язувати теоретичний матеріал з практичними завданнями, стоять в сучасних умовах, володінні понятійним апаратом, знанні основної літератури; якщо на запропоновані теоретичні питання дані правильні, але неповні відповіді; матеріал викладено грамотною мовою з дотриманням логічної послідовності, однак допущені несуттєві похибки або неточності у відповідях, допущена незначна помилка;
- **10-14 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти при достатньому знанні навчального матеріалу, відсутності грубих помилок при відповідях на питання екзаменаційного білету, уміння підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, знанні основних понять та категорій; якщо відповіді на теоретичні питання в цілому правильні, але неповні, допущені неточності у формулюваннях і логічні похибки, допущені одна – дві несуттєві помилки;
- **5-9 бали** виставляються здобувачеві вищої освіти, якщо відповіді на теоретичні питання неповні, допущені неточності у формулюваннях та логічні похибки;
- **2-4 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти при наявності грубих помилок у відповідях на теоретичні питання білету, які свідчать про неправильне розуміння суті проблеми, невмінні підкріплювати теоретичні знання практичними висновками, незнанні основного категоріального апарату, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, свідчать про незнання та нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу;
- **0-1 балів** виставляються здобувачеві вищої освіти, якщо відповіді на теоретичні питання містять грубі помилки, які свідчать про незнання та нерозуміння відповідних розділів програмного матеріалу.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	Відмінно (відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок)
82-89	Добре	B	Дуже добре (вище середнього рівня з кількома помилками)
75-81		C	Добре (в загальному вірне виконання з певною кількістю суттєвих помилок)
67-74	Задовільно	D	Задовільно (непогано, але зі значною кількістю недоліків)
60-66		E	Достатньо (виконання задовольняє мінімальним критеріям)
35-59	Незадовільно	FX	Незадовільно (з можливістю повторного складання)
1-34		F	Незадовільно (з обов'язковим повторним курсом)

9. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Березовська Т. В. Аркасівські місця на Миколаївщині. Миколаїв: Атолл, 2002. 14 с.
2. Березовська Т. В. Історичний портрет роду Аркасів. Миколаїв: видавництво МДАУ, 2006. 215 с.
3. Березовская Т. В. Інтеграція роду Аркасів в етносоціокультурне середовище України // Краєзнавчий альманах. 2003. № 2. С. 3-8.
4. Бойчук С. В. Таємниці історичних скарбів Миколаївщини. Миколаїв: Вид-во І. Гудим, 2009. 126 с.
5. Бондюченко Т. В. Аркас Микола Миколайович. Шануємо пам'ять патріота України: монографія. Миколаїв, 2012. 238 с.
6. Денисюк Н. І. Іван Микитович Інзов. Миколаїв: Вид-во І. Гудим. 2010. 32 с.
7. Дешко Л. О. Каразінська каплиця. Історія – фотографії – документи. Київ: Видавництво П. С. Андрощука, 2009. 84 с. іл.
8. Добровольський О. Кризь століття. Історія Миколаївщини в топонімах. Миколаїв: Можливості Кіммерії, 1998. 106 с.
9. Дорошенко О. М. Рід Скаржинських в історії Південної України (середина XVIII – початок XX століття). Миколаїв: Видавництво І. Гудим, 2011. 165 с. іл.
10. Дяченко Л. Д., Слюсар О. І. Рідний край Миколаївщина. Миколаїв, 1998.
11. Історія міст і сіл Української РСР. Миколаївська обл. К.: АНУРСР, 1971.
12. Ковальова О. Ф. Крилиці-рятивниці. Історико-етнографічний нарис про крилиці на Миколаївщині. Миколаїв: Видавництво Іліон, 2008. 91 с.
13. Коваль Г. Г. Діяльність Миколаївської міської думи в галузі благоустрою м. Миколаєва в XIX на початку XX ст. // Краєзнавчий альманах. 2007. № 1.
14. Левченко Л. Л. Історія Миколаївського і Севастопольського військового губернаторства (1805-1900): Навчальний посібник. Миколаїв: видавництво МДГУ ім. П.Могили, 2006. 300 с., іл.
15. Лобода В. В. Топонімія Дніпро-Бузького межиріччя. Київ: Вища школа, 1976.
16. Лящук Ю. А. Історіографія Миколи Миколайовича Аркаса в контексті життєпису творчості та діяльності: монографія. Миколаїв: «Ілліон», 2012. 138 с.

Додаткові:

17. Піскурьов С. Є. Миколаїв. Рік 1917. Червоні коліщатка. Оповідь без героя. Миколаїв: Видавництво І. Гудим, 2007. 72 с., іл.
18. Шкварець В. П., Гузенко Ю. І. Східна (Кримська) війна 1853-1856 рр.: український вимір. Миколаїв: «Ілліон». 2010. 200 с.